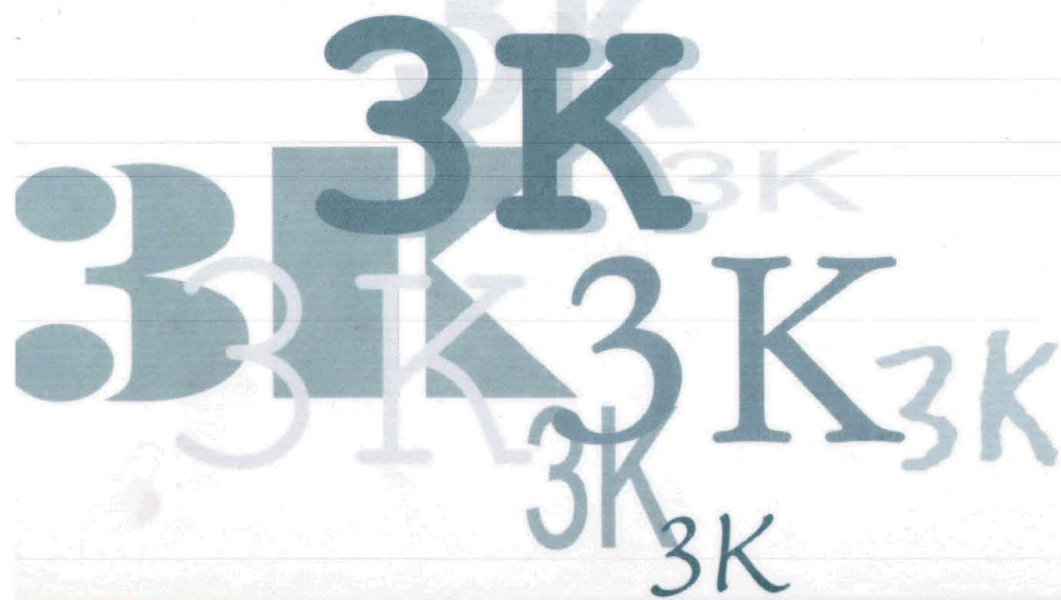
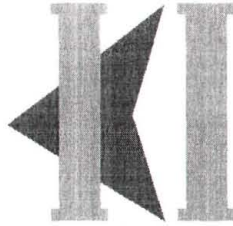

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

A **Könyvtári Intézet** (FMK nyilvántartási szám: 01–0258–04) 2008-ban – eddigi széles oktatási kínálatát is megtartva – a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság által kiadott alapítási és indítási engedélyek birtokában **új akkreditált továbbképzési programokat kínál** a kötelező hétéves továbbképzésben résztvevő kollégák számára.

Az új programok:

- Kommunikációs ismeretek könyvtárosoknak (tréning) (30 óra)
- Szövegfeldolgozás XML alapokon I. – Szabványos XHTML szerkesztés CSS felhasználásával (30 óra)
- A tartalmi feltárás mesterséges nyelven alapuló eszköze: az ETO (60 óra)
- A tartalmi feltárás természetes nyelven alapuló eszközei (60 óra)
- A web 1.0-től a web 2.0 felé a megváltozott internetes világban (60 óra)

A Könyvtári Intézet részletes képzési terve – amelyben szerepelnek a tanfolyamok tavaszi és őszi időpontjai – elérhető honlapunkon:

<http://www.ki.oszk.hu>

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

17. évfolyam 3. szám

2008. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Redl Károly:** Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2007. évi tevékenységéről 3
- Bánkeszi Katalin:** Lehetséges megoldások: közös katalógusok. átjárható katalógusok 9

Műhelykérdések

A megyei könyvtári híradókról

- Takács Anna:** Téka Téma. Hálózati híradók Komárom-Esztergom megyében 14
- Fejős László:** Adalékok az ETO új kiadásához és konkordanciájához 19
- Koltay Tibor:** Az információs műveltség és a referálás 29
- Koleszár Márta:** Legyél te is kölyökolvasó! 32
- Bartók Györgyi–Mezey László Miklós:** „Jó sorban ékesség, szükségben menedék”. Interjú Bakó Annamáriával, a Litea Könyvesbolt és teázó vezetőjével 38

Extra Hungariam

- Tóth Máté:** Nemzetközi mesterképzés a digitális könyvtárakról 45

Perszonália

- Magyarné Fekete Katalin:** Drahos Istvánné (1934–2008) 51
- Baricz Zsolt–Patkósné Hanesz Andrea:** Hajdu Géza (1926–2007) 52

Könyv

- Bényei Miklós:** Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára..... 55
- Kovács Ilona:** A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja 58

From the contents

Károly Redl: Report on the activity of the Hungarian Library Board in 2007 (3);
Katalin Bánkeszi: Shared catalogues, joint-use catalogues (9);
László Fejős: Reflections on the new UDC edition and its concordance (19)

Cikkeink szerzői

Bánkeszi Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár címzetes igazgatója; *Baricz Zsolt*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karának oktatója; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Fejős László* a Könyvtári Intézet munkatársa; *Koleszár Márta*, a kecskeméti Katona József Könyvtár gyermek- és ifjúsági szakreferense; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar oktatója; *Kovács Ilona*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Magyarné Fekete Katalin*, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár munkatársa; *Patkósné Hanesz Andrea*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karának oktatója; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatója; *Takács Anna*, a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár munkatársa; *Tóth Máté*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint
HU-ISSN 1216-6804

Redl Károly

Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2007. évi tevékenységéről

Beszámolómban kronologikusan igyekeztem összefoglalni az Országos Könyvtári Kuratórium (OKK) elmúlt évi tevékenységét. A Kuratórium az év során elsősorban könyvtárszakmai kérdésekkel kívánt foglalkozni és ennek megfelelően állította össze az üléseken napirenden szereplő témákat.

- **Az első ülésre 2007. május 7-én került sor az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK), az alábbi témában:**
 - „A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyag vitája.

„A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyag vitája.

A kormány 2006. december 13-iki ülésén elfogadta „A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyagot*, amire Hiller István külön is felhívta a kulturális élet szereplőinek figyelmét az Országgyűlés Kulturális és Sajtó bizottságának 2006. december 14-iki ülésén. E felhívásra tekintettel az OKK 2006. decemberében úgy döntött, hogy 2007-es első ülésén megtárgyalja e dokumentumot. A Kuratórium tagjai a dokumentum előzetes tanulmányozása után az év első ülését a munkaanyag vitájára szánták. A napirendi pont lezárása nem igényelt határozathozatalt.

- **A második ülés megtartására 2007. október 5-én került sor az OSZK-ban, az alábbi témákban:**
 - Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet a stratégia megvalósításának helyzetéről.
 - Az Oktatási és Kulturális Minisztérium beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő projektjeiről.
 - A „Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése” című munkaanyag vitája.

* A dokumentum letölthető az OKM honlapjáról.

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet a stratégia megvalósításának helyzetéről.

A napirendi pont tárgyalásához írásos anyagok készültek és a helyszínen kiosztásra kerültek. Ezek az alábbiak voltak:

- *OSZK stratégia 2005–2008, megvalósulási helyzet 2007 októberében;*
- *Informatikai fejlesztések az OSZK-ban, 2005–2007;*
- *Helyzetkép a Könyvtári Intézet 2005–2008 időszakra szóló stratégiájának teljesítéséről.*

A részletes vita összegzéseként az OKK megállapította, hogy mindkét intézmény szakmai tevékenységében pozitív tendenciák érvényesültek. A kuratórium elnöke javaslatot tett arra, hogy az év második felében tartandó ülésén a testület tűzze napirendre az intézmények tevékenységében esetlegesen felmerülő problémás kérdéseket. Az OSZK finanszírozásával kapcsolatban a Kuratórium véleményét összegezve megállapította, hogy az oktatási és kulturális miniszterrel történő találkozó egyik témájaként érdemes megvizsgálni az OSZK új épületbe történő költözésének lehetőségét.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő projektjeiről.

Az OKM képviselője tájékoztatást adott az Új Magyarország Fejlesztési Tervben megfogalmazott könyvtári területet érintő fejlesztési elképzelésekről. A tervezett főbb programok és megvalósítandó célok az alábbiak:

„Könyvtár otthonról”

Az országos virtuális könyvtári szolgáltatások fejlesztése. Ennek keretében az olvasók otthonról használják a könyvtári adatbázisokat, megrendelik a könyveket, meghosszabbítják a kintlévő kölcsönzéseket, információkat szereznek.

24 órán keresztül elérhető on-line szolgáltatások és interaktív könyvtári honlapok létrehozása.

„Minden könyv egy katalógusban”

A Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) és az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) lelőhely-nyilvántartásának integrálása és továbbfejlesztése.

Közös portálok, közös integrált rendszer létrehozása, a közoktatás számára nyújtott szolgáltatások kialakítása. A lokális elérhetőség biztosítása ország-szerte. Együttműködés a szolgáltató könyvtárak és a kisebb települések közötti és iskolai könyvtára között.

„Olvass Te is!”

Az olvasáskultúra fejlesztését célzó országos könyvtári programok kialakítása. Az olvasást népszerűsítő programok és szolgáltatások kialakítása gyer-

mekek és szülei számára, különös tekintettel a szociálisan hátrányos helyzetűek, a romák és a fogyatékkal élők számára. Könyvtárhasználati és információkeresési képzések megszervezése.

„Könyvtárosok szerepvállalása az életen át tartó tanulásban”

A könyvtárosok képzése a korszerű könyvtári szolgáltatások megvalósítása érdekében. A digitális információkeresés fejlesztése, valamint a digitális tartalmak használatára irányuló útmutatók kidolgozása és képzési programok megvalósítása.

„Globális könyvtár – lokális elérés”

A szerzői jogilag védett elektronikus dokumentumok bevonása az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerbe és a lokális hozzáférés megvalósítása.

„Regionális tudástárak kialakítása”

Hatékony regionális együttműködés kialakítása a felsőoktatási, a szak- és települési könyvtárak között. Egy olvasói azonosítóval (olvasójegy) a régió valamennyi együttműködő könyvtárában igénybe vehető szolgáltatások biztosítása.

A fenti programok megvalósulása során elérendő eredmények a következők:

- A könyvtárellátás szolgáltató rendszerének továbbfejlesztésével el kívánják érni, hogy 2013-ban minden magyarországi településen legyen könyvtári szolgáltatás: önálló könyvtárban, szolgáltató helyen vagy könyvtárbusz alkalmazásával.
- 2013-ra minden, internetkapcsolattal rendelkező magyarországi háztartásból igénybe lehessen venni a könyvtári szolgáltatásokat.
- Minden, most is működő szolgáltatás (ODR, KSZR) hatékonyabb és gyorsabb legyen, és jelenjenek meg az új távolról elérhető szolgáltatási formák is.
- 2013-ra legalább 300 (felsőoktatási, szak- és települési) könyvtár legyen Magyarországon, amely távolról igénybe vehető szolgáltatásokat biztosít.
- A könyvtárakban rendelkezésre álló olvasói számítógépek száma a jelenlegi mintegy 11 000-ról 2013-ra 25 000-re nőjön.
- A regionális tudástárak fejlesztésével az együttműködő könyvtárakban a felhalmozott tudás és információ hatékonyabb és magasabb színvonalon legyen elérhető. A nemzetközi tudományos adatbázisok hozzáférhetősége a jelenlegi 15 százalékról 2013-ban 70 százalék legyen.

A jelenlegi tervek szerint a különböző pályázatokon 3,25 milliárd Ft áll majd a közgyűjtemények – ezen belül a könyvtárak – rendelkezésére, a könyvtári dokumentumok digitalizálására.

A Kuratórium elnöke a testület véleményét összegezve megállapította, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv programjai történelmileg is jelentős állomást képeznek a könyvtárügyben. Javaslatot tett arra, hogy az OKM képviselője folyamatosan adjon tájékoztatást a pályázatokról és fejlesztésekről.

A „Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése” című munkaanyag vitája.

Az OKM felkérte az OSZK-t, hogy a kulturális örökség digitalizálásával kapcsolatban szakmai anyagokat készítsen, tekintettel az Új Magyarország Fejlesztési Terv célkitűzéseire.

E napirendi pont tárgyalásához két munkaanyag készült („*Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése*” és „*A közgyűjtemények a nemzeti digitalizálásban*”), amelyek az ülést megelőzően kiküldetésre kerültek. Az ülésen kiosztásra és ismertetésre került Lengyel Lászlónak a Kuratóriumhoz e tárgyban írt levele is.

A Kuratórium tagjai a dokumentum vitája során számos részletkérdést érintettek. Hangsúlyosan jelent meg az igény, hogy a megvalósítás részletkérdéseinek megoldására felállítandó munkacsoportokba kerüljenek be a különböző gyűjteménytípusok képviselői (pl. egyetemi könyvtárak). Egyetértés volt abban a kérdésben is, hogy a pályázati felhívások megfogalmazása során a közgyűjteményi szempontokat hangsúlyosan vegyék figyelembe. Lengyel László felvetésével kapcsolatban a Kuratórium tagjai egyetértettek azzal, hogy a digitalizációs program kidolgozása során különös figyelemmel kell lenni a gyűjteményi specialitásokra, és olyan megoldásokat célszerű keresni, amelyek lehetővé teszik üzleti megoldások alkalmazását is.

● **A harmadik ülésre 2007. december 14-én került sor az OSZK-ban, az alábbi témákban:**

Bakonyi Péter köszönetet mondott az „*OSZK Örökös Tagja*” kitüntető címért, amit az OKK eddigi tevékenysége elismerésének is tekint. A kitüntetés átadására 2007. november 26-án, a könyvtár alapításának ünnepén került sor. Az „*OSZK Örökös Tagja*” címet azok a külső személyek kaphatják, akik a könyvtár érdekében több éven keresztül jelentős tevékenységet fejtettek ki. Az első örökös tag kitüntetést 2005-ben Kosáry Domokos professzor kapta.

A kuratórium az alábbi napirendi pontokat tárgyalta:

- Az OSZK és a Könyvtári Intézet működésében felmerülő „problémás”, a megoldás szempontjából a Kuratórium véleményét igénylő ügyek.
- Az OSZK Szervezeti és Működési Szabályzatának módosítása.
- Az OKM beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő újabb fejleményeiről.

Az OSZK és a Könyvtári Intézet működésében felmerülő „problémás”, a megoldás szempontjából a Kuratórium véleményét igénylő ügyek.

Monok István röviden tájékoztatást adott az OSZK helyzetéről, a 2008. évi költségvetési tárgyalásokról. Ismertette a személyi kiadások és a dologi kiadások szerkezetét, valamint azt, hogy a beruházásra és a felújításra tervezett összegek elégtelenek a könyvtár működtetéséhez. Az ülés előtt két nappal elektromos tűz keletkezett az épülethen, ennek oka az elavult elektromos hálózat. Problémát jelent, hogy elhasználódott a számítógépes park (a számítógépek 65

százaléka 11 évnél idősebb). A jelenleg rendelkezésre álló könyvraktárak 2009. végére megtelnek.

Ismételten megfogalmazta, hogy az OSZK helyzetét távlatosan egy új – kifejezetten az OSZK számára épített – épület oldhatná meg. Ez természetesen hosszabb döntésselőkészítő és tervező munkát igényel.

Az OKK tagjai további kérdéseket tettek fel az elhangzottakkal kapcsolatban. A hozzászólók megerősítették, hogy a könyvraktár ügye is megoldást igényel. Lehetőség szerint 2008-ban az ehhez szükséges kormányzati döntést meg kell hozni. A különböző külső pályázati és egyéb forrásokat (pl. TÁMOP) is fel kell használni a problémák orvoslására. Megfogalmazódott, hogy az elektromos hálózat kérdését soron kívül kell kezelni. Ha szükséges, akkor egy erre a célra kidolgozott hároméves terv keretén belül kell külön kezelni a problémát. Kiemelésre került, hogy az OSZK szakmai tevékenységét vizsgáló és a szervezeti egységek teljesítményadatait tartalmazó „Teljesítményértékelés” című dokumentum elkészítése és szemléletmódja nagyon fontos előremutató lépés volt, és pozitív szerepet tölthet be az elkövetkezendő évek tervezésekor.

A vita lezárásaként az a javaslat született, hogy az OKK 2007. évi jelentésében rögzítse azon kérdések körét, amelyeknek kiemelt minisztériumi kezelését szükségesnek tartja.

Az OSZK Szervezeti és Működési Szabályzatának módosítása.

Monok István röviden ismertette a korábban írásban kiküldött javaslatot. A javasolt változtatások részben az OKK által korábban már felvetett szempontokat, részben az elmúlt időszak működési tapasztalatait dolgozták be az SZMSZ új változatába.

Az OKK részletes vitában megtárgyalta a tervezetet és néhány apróbb szövegpontosító javaslatot fogalmazott meg.

A vita lezárásaként az OKK elfogadásra javasolta az OSZK által módosított Szervezeti és Működési Szabályzatot.

Az OKM beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő újabb fejleményeiről.

Az OKM képviselője elmondta, hogy az elmúlt ülésen adott részletes tájékoztató óta alapvető változások nem történtek. A tervek szerint halad a különböző pályázatok megfogalmazása és kiírása. Természetesen az OKK közvetlenül is folyamatos tájékoztatást kap az új fejleményekről, de az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Könyvtári Intézet honlapján is hozzáférhetőek két ülés között a legújabb információk.

Az OKK a tájékoztatót tudomásul vette.

A Kuratórium elnöke javaslatként fogalmazta meg, hogy az OKK következő ülése májusban legyen, és előzetesen két napirendi pont tárgyalását tűzte célul:

- Az OSZK stratégiai terve, 2009–2013,
- Az OSZK 2007. évi beszámolója.

A Kuratórium titkára felhívta a figyelmet, hogy a 2008-ban meghirdetendő felsővezetői pályázatok elbírálása során az OKK tagjai értesítést kapnak, és elfoglaltságuknak megfelelően részt vesznek a bírálóbizottság munkájában, biztosítva az OKK képviselőtét a jogszabályban megfogalmazottaknak megfelelően.

* * *

Érdekes fejlemény volt az év során, hogy koreai érdeklődés mutatkozott a Kuratórium tevékenysége iránt. A Koreai Köztársaság kormánya úgy döntött, hogy létrehoz a Koreai Nemzeti Könyvtár irányításában közreműködő „Board”-ot. A nemzetközi tapasztalatok összegyűjtése céljából a leendő testület egyik vezetőjét (Hyuntae Joung urat) egy kísérővel együtt európai körútra küldték. E tanulmányút egyik állomásaként felkeresték Magyarországot is, és megbeszélést folytattak az OKK titkárával. Érdekességként megemlíthető, hogy a Koreában működő Board mellé mintegy 20 fős munkaszervezetet is rendeltek, amelynek feladatai közé tartozik a nemzeti könyvtár működésén túl az ország könyvtárügyének irányításában való közreműködés is.

* * *

A Kuratórium örömmel nyugtázta, hogy korábbi kérésének megfelelően az elmúlt két évben 19 részes cikksorozat jelent meg e lap hasábjain a megyei könyvtárak helyzetéről. A cikkek elsősorban a kulturális stratégiával, a regionalizmussal, a könyvtári ellátás problémakörével és az ezen időszak alatt kidolgozott Könyvtáros Etikai Kódex kérdéseivel foglalkoztak. Ezek voltak azok a témák, amelyek különösen is fontosak voltak a kulturális igazgatás számára ebben az időszakban. Az összes megyei könyvtár vezetőjével készült interjúsorozat színes képet adott e könyvtárak múltjáról, jelenéről és terveiről, valamint megszívlelendő szempontokat szolgáltatott a fenti kérdéskörökkel kapcsolatos könyvtárszakmai véleményekről. Tudomásom szerint, a lap szerkesztői a három, a közelmúltban kinevezett megyei könyvtárigazgatóval készülő interjúkkal tervezik kiegészíteni e sorozatot.

Összegzés

A Kuratórium a 2007. évi működése során elsősorban könyvtárszakmai kérdéseket tűzött napirendjére. Az OKK tagjai minden alkalommal részletes, érdemi vitában foglalkoztak a napirendre tűzött témákkal.

Az OKK döntésének megfelelően az alábbi három, az OSZK-val kapcsolatos problémakör fontosságára és kiemelt kezelésének szükségességére külön is felhívta az oktatási és kulturális miniszter figyelmét éves jelentésében:

- Az elektromos hálózat felújítása.
- A számítógépes eszközpark fejlesztése.
- A könyvraktározás helyzetének javítása.

A jelentés lezárásaként rögzítésre került, hogy a Kuratórium négyéves megbízatása 2008 novemberében lejár. Ezért indokolt az új tagok jelöléséhez szükséges eljárás megindítása.

Lehetséges megoldások: közös katalógusok, átjárható katalógusok*

Könyvtáraink és olvasóink ma már nehezen boldogulnának adatbázisok nélkül, amelyek segítenek az információtengerben való eligazodásban. Az adatbázisok támogatják a gyűjteményeinkről szóló információk rögzítését, módosítását, karbantartását, és a nagy mennyiségű adat hosszú távú, biztonságos tárolását és visszakereshetőségét.

Ma már szinte mindenhol integrált rendszerekben kezeljük a könyveket és más dokumentumokat leíró metaadatokat, valamint a kapcsolódó gyarapítási és kölcsönzési információkat. Gyűjteményeinkről számos adatot tárolunk és szolgáltatunk, elemezzük ezek összefüggéseit, kapcsolatait, és az adatok többféle csoportosításával, tematikus válogatásával segítjük a használókat. Általános és szakbibliográfiákat építünk, cikkadatbázisokat, tematikus keresőket, diszkográfiát, filmográfiát kínálunk olvasóinknak. Szabványos leírásokkal, pontos és megbízható adatokkal, egységesített névalakok alkalmazásával, tárgyszavakkal, tezauruszokkal támogatjuk az információkeresést. Analitikus feltárással igyekszünk minél részletesebb adatokat szolgáltatni, és törekszünk a gyűjtemény teljes körű feltárására – mindezt az olvasók jobb kiszolgálása érdekében. De vajon mennyire élünk a lehetőséggel, amit az on-line katalógusok kínálnak?

Mire szolgálnak az adatkezelő rendszerek?

Az adatok attól válnak értékes információvá, hogy rendszerben kezeljük őket. feltárjuk egymáshoz való viszonyukat, összefüggéseiket. Ahhoz, hogy ezt a többértéket létrehozzuk, fontos, hogy megbízhatóan tárolhassuk a rögzített információkat, biztosítható legyen az adathalmaz hatékony kezelése. Egy jól kialakított adatkezelő rendszer számos nélkülözhetetlen szolgáltatást nyújt, például gondoskodik az adatok optimalizálásáról, a redundancia-mentességről, az adatforgalom zökkenőmentes lebonyolításáról, a rekordok védelméről, kritikus esetben a hely-

* Az írás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Központi Könyvtárában tartott „Túl a katalóguson – a tudományos tartalmak 21. századi elérése” című konferencián, 2007. november 28-án elhangzott előadás alapján készült.

reállíthatóságról. A rendszer lehetővé teszi az adatbázis valamennyi tárolt rekordjának elérését, az adatok kapcsolatainak felépítését és ábrázolását. Több felhasználós rendszerekben a rekordokhoz való egyidejű hozzáférés komoly veszélyt jelenthetne, ha a háttérben nem működnének olyan eszközök, amelyek magas szinten oldják meg az adatok védelmét. A hozzáférés különböző szintjeinek kezelésével is a biztonságos elérés feltételeit teremtjük meg: míg egy feldolgozó könyvtáros akár minden adatot módosíthat, más kollégák csak egyes részekhez férnek hozzá, például példányadatokat módosíthatnak. Az olvasó számára nincs ilyen lehetőség, ő „csak” keresgélhet az adatok között.

A könyvtárosok főként az állomány szakszerű feltérképezésére, a példányok nyilvántartására, a tájékoztatás céljaira építik az adatbázisokat. Ma már nélkülözhetetlenek az elektronikus katalógusok, amelyek segítségével sokkal könnyebben tájékozódhatunk a könyvtári dokumentumokról, lelőhelyükről. Adatbázisaink lassan átveszik a cédulakatalógusok szerepét. Információs rendszereink egyre hatékonyabban támogatják a könyvtárosok tájékoztató munkáját és az olvasók önálló információkereső tevékenységét. De vajon mennyire használjuk ki a rendszerek átjárhatóságából, összekapcsolásából, távoli eléréséből adódó lehetőségeket?

A közös katalógusok előnyei

Miért előnyös a könyvtárosoknak? A közös katalógusok létrehozása jelentősen megkönnyíti a feldolgozó munkát és az adatok egységesítését. A lelőhely adatok révén használhatják a rendszert könyvtárközi kölcsönzésre, különösen, ha a közös katalógus adatokat cserél az integrált rendszerrel a kölcsönzések helyzetéről.

Mit igényel az olvasó? Az olvasónak nyilvánvalóan nagy előny, hogy egyetlen keresőfelületen sok adatbázis egyesített tartalmát látja, és a megjelenő találatok alapján tájékozódhat a könyv elérhetőségéről anélkül, hogy több könyvtár OPAC-jait kellene végig keresgélnie. Ráadásul csak egyfajta keresési módszert kell megismernie, megszoknia. Minél több könyvtár csatlakozik a közös katalógushoz, annál több hasznos információ közvetíthető az olvasónak, aki akár távolról is előkészítheteti vagy előjegyeztheteti a keresett könyvet.

Gondok a közös katalógus körül

A több évre visszanyúló közös katalogizálási törekvések során megtapasztalhattuk, hogy az egyes könyvtárakban alkalmazott különféle integrált rendszerek kommunikációja, együttműködése során bizony adódnak nehézségek. A rekordok automatikus betöltése már csak azért sem egyszerű feladat, mert a rekordokat tároló rendszerek adatszerkezete és tárolási megoldásai eltérnek egymástól. Mondhatnánk, hogy erre találták ki az adatszerc formátumokat és az adatbázisok közti kapcsolatot biztosító protokollokat. Jó lenne, ha ezzel minden megoldódna, de a gyakorlat azt mutatja, hogy az adatok átadása és letöltése korántsem ilyen egyszerű feladat.

Nem lehet egyetlen konverziós programmal megoldani az összes könyvtár adatainak begyűjtését, mert különböző integrált rendszereket használnak, és szinte

mindegyiknél adódnak olyan sajátosságok, amelyek miatt egyedi megoldásokat kell kidolgozni az adatok cseréjére. Igaz, ez elsősorban nem könyvtáranként, hanem integrált rendszerként jelent nehézségeket. Szerencsére a fejlesztőkkel jó együttműködés alakult ki, vagyis közös erővel létrejöttek a megfelelő interfészek az együttműködő intézményeknél. Természetesen lényegesen egyszerűbb lenne a helyzet, ha egyetlen típusú integrált rendszert használna minden könyvtár, vagy legalább kevesebb fajta rendszert kéne összehangolni, de ez csak jelentős erőforrások bevonásával lenne megoldható. A jelenlegi helyzetben viszont arra kell többletforrásokat fordítani, hogy az egyedi sajátosságokból adódó problémákat áthidaljuk, és a lehető legtöbb rekordot tudjuk egy közös adatbázisba betöltve elérhetővé tenni. A közeli jövő egyik kiemelt feladata, hogy átfogó megoldást dolgozzunk ki a közös katalógusok bővítésére, egyre több könyvtár csatlakozására és korszerű szolgáltatásomagok kialakítására.

A különféle integrált rendszerek összekapcsolása a problémának csak az egyik ága. Maguk az adatok is hordoznak nehezen kezelhető eltéréseket. Léteznek szabványok a bibliográfiai adatok leírására, készültek katalogizálási szabályzatok, mégis előfordul, hogy czekek nem mindenütt értelmezik azonosan, és helyenként eltérő módon oldják meg, például a többkötetes művek leírását vagy a lelőhely-információk tárolását. Ez egy adott katalóguson belül nem okoz problémát, hiszen azon a felületen belül egységes a kezelés és a megjelenítés. Amikor azonban „összetölnénk” az adatokat, akkor ez már komoly nehézséget jelent.

A duplumok kiszűrését nehezíti, hogy előfordulhatnak elírások a metaadatokban, ami nehezíti a művek pontos azonosítását, az azonos művek adatainak összevonását. Meggondolandó, hogy ne engedjünk-e meg némi interaktivitást az olvasó és a könyvtáros között ezen a téren. Például, ha „több szem többet lát” alapon az olvasó észrevesz egy elírást a könyv címében, vagy hiányolja az egyik szerző nevét, miért ne írhatna a könyvtáros – vagy akár a másik olvasó – számára megjegyzést a rekord mellé, amelyben felhívja a figyelmet a téves vagy hiányos információra? (Ez nem baj, sőt! Azt szokták mondani, hogy csak az nem hibázik, aki nem dolgozik.) A könyvtáros javíthatja ennek alapján a hibát, de amíg ez megtörténik, a többi olvasó a jegyzetből máris értesül a helyesbítésről.

Mit kell még tennünk a korszerű szolgáltatások kialakítása érdekében?

A közös adatbázisok jelentősen segítik a katalogizálók munkáját, és értékük tovább növelhető, ha egyúttal kiegészülnek további – a könyvtárközi kéréseket és az olvasói kölcsönzést egyaránt támogató – rendelési szolgáltatásokkal. A fenti összetett célokat leghatékonyabban központi fejlesztéssel lehet megoldani, amibe nem csak informatikusok előtt álló feladatokat kell beleértetni, hiszen az egységes szemléletű katalogizálás megvalósítása terén a könyvtárosoknak is van még feladata.

Elsődleges cél, az adatbázisaink feltöltése, vagyis – ahol ez még nem történt meg – be kell fejezni a retrospektív konverziót, teljessé kell tenni a katalógust. A betérő olvasók és az internet oldalra belépők számára egyaránt fontos a lelőhely- és példányinformáció, vagyis, hogy melyik könyvtárban van szabad példány a könyvből. Még egyszerűbb lesz az olvasó dolga, ha megvalósul a „minden könyv egy katalógusban” elv. A közös katalogizálás eredetileg a könyvtárak céljait szolgálta,

hiszen gyorsította és egységesítette a leíró folyamatot. Az ODR létrehozásával kialakult a könyvtárközi kölcsönzés rendszere. A tervezett könyvtári fejlesztések egyik alapfeladata, hogy összekapcsoljuk a közös katalógust az ODR-rel, ami több könyvtár esetében egyszerűsítene a helyzetet, hiszen csak egy közös katalógusba kéne betöltenie az adatait. A jelenleg még egymástól függetlenül működő két rendszer összevonása az egy ponton elérhető rekordok számát is megduplázná. Természetesen célszerű lenne, ha a kölcsönzési rendszer és a példányokra vonatkozó aktuális információ zárt rendszerben mozogna, nagyrészt automatizáltan, és ezáltal naprakészen követhetővé válna az integrált rendszerekben a kölcsönzés állapota. Egy jól kialakított rendszer nemcsak a könyvtárosnak nélkülözhetetlen, hanem az olvasónak is kiváló tájékoztató és szolgáltatási pont lehet.

Nézzünk egy példát! Képzeld el azt az ideális helyzetet, amikor van egy közös katalógusunk, amelyben a magyar könyvtárak többségének gyűjteményadatai megtalálhatók, a lelőhelyadatokkal együtt. Nem kell több katalógust felkeresnünk, az egymástól eltérő keresőfelületeken és keresési metódusokon eligazodnunk, hanem egy belépési ponton megtalálhatjuk a keresett művet, legyen az bármely könyvtárban. Országos rendszerről lévén szó, a keresett könyv példányadatai egymás mellé kerülnek: látni fogjuk, hogy van egy Budapesten az egyik szakkönyvtárban, egy másik Szegeden és egy harmadik valamelyik városi könyvtárban. Akár mindegyik helyen megnézhetjük, hogy van-e bent éppen kölcsönözhető példány. Ha mindenütt van szabad könyv, akkor eldönthetjük, hogy melyik könyvtár van hozzánk legközelebb, hol jegyeztetjük elő a könyvet, vagy honnan kérhetünk belőle másolatot. Célszerű lenne, ha a háttérben működne egy országos olvasó-azonosító rendszer. Ha huzamosabb ideig lakóhelyünkől távol, másik városban tartózkodunk, a helyi könyvtár szolgáltatásait is igénybe vehetnénk. Függetlenül attól, hogy melyik könyvtárba íratkoztunk be.

Ha egy kicsit messzebbre tekintünk, más megközelítést is elképzelhetünk. Mint tudjuk, lesznek digitalizálási programok, amelyek során archívumok épülnek a könyvtári dokumentumok elektronikus változataiból. Ha a kölcsönző rendszerek „belelátanak” ezekbe az archívumokba is, akkor az olvasónak lehetősége nyílik eldönteni, hogy a keresett művet nyomtatott vagy digitális formában kívánja-e megrendelni. A másolatküldés is egyszerűbb és gyorsabb, ha már eleve létezik a könyvnek beszkenelt változata. Az OSZK katalógusában már működik egy olyan szolgáltatás is, amely OpenURL megoldással megmutatja azokat a helyeket is, ahol a dokumentum megvásárolható.

Merre tartunk?

A szolgáltatások internetes elérése szélesíti az olvasói bázist, és átalakítja a könyvtáros és az olvasó kapcsolatát. Ne azon aggódjunk, hogy kevesebb beíratkozott olvasónk van, hanem keressük meg a helyünket és feladatainkat az új helyzetben. A távoli elérés és a központi olvasói azonosítás tágítja lehetőségeinket is: érdemes üzleti modelleken gondolkodni, amelyek segítségével értéknövelt szolgáltatások közvetíthetők a távoli felhasználókhöz. Növeljük a digitális tartalmakat, mert használatuk iránt egyre nagyobb az igény, ráadásul az elektronikus dokumentumok egyidejűleg sok olvasóhoz juttathatók el.

Láthatjuk, hogy a korábban könyvtári szakmai szolgáltatás ma már kiterjesztően értelmezendő. A közös katalógusok – a korszerű keresési lehetőségekkel összekapcsolva – távolról is elérhetővé teszik a gyűjteményeket. A tervezett korszerű szolgáltatások kialakításával a használók szabadon megválaszthatják, hogy helyben vagy távolról lépnek be az adatbázisokba, hogy személyesen látogatnak el a könyvtárba vagy postán kérnek másolatot, hogy nyomtatott vagy digitális formában kívánják-e kézbe venni, illetve megtekinteni a keresett dokumentumot.

A szolgáltatások központjában az olvasók állnak, akiknek lehetőséget kell adnunk, hogy igényeiknek megfelelően és egyenlő eséllyel használhassák a könyvtári szolgáltatásokat az ország bármely pontján.

I. ÉVFOLYAM / VOLUME 1

MAGYAR VÍZJEL

THE JOURNAL OF HUNGARIAN WATERMARK RESEARCHERS

A MAGYAR VÍZJELKUTATÓK FOLYÓIRATA

Nr. 1

WITH ENGLISH ABSTRACTS

2008 HUNGARIAN WATERMARK

GRAFON KIADÓ

Megalakult a Magyar Papír- és Vízjeltörténeli Társaság (MAPAVIT)

A 2008. február 16-án megalakult MAPAVIT alapvető céljai a magyar papír- és vízjeltörténeli emlékek kutatása, védelme és megőrzése, a kutatási eredmények széles körű közzététele, az egyetemes és magyar papír- és vízjeltörténeli ismereteinek terjesztése. Egyik fő feladatának tartja a Magyar Vízjel Adatbank továbbfejlesztését. E célok megvalósításáért törekszik együttműködésre az oktatási intézményekkel, társadalmi szervezetekkel és civil kezdeményezésekkel, valamint a kutatók szakmai támogatására elsősorban a következő területeken: filigranológia (vízjelkutatás), genealógia (származástan), történeli földrajz, paleográfia (írástörténel), oklevéltan, irattan, numizmatika, címertan, pecséttan, történeli filatélia, az ipar-, kereskedelem-, nyomda-, zene- és művészettörténel.

Bővebb tájékoztatáshoz, kérjük, látogassa meg a www.mapavit.extra.hu honlapot, vagy írjon a mapavit@t-online.hu címre!